

Miha Preinfalk

dr. znanosti, višji znanstveni sodelavec, ZRC SAZU,
Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
e-naslov: miha.preinfalk@zrc-sazu.si

Miha Šimac

dr. znanosti, docent pri Katedri za zgodovino Cerkve in patrologijo,
Teološka fakulteta UL,
Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-naslov: miha.simac@teof.uni-lj.si

IZ CESARJEVE ZAPUŠČINE: POROČILO LJUBLJANSKEGA ŠKOFA ANTONA KAVČIČA (1807–1814) CESARJU FRANCU I.

1 UVOD

Kanonsko pravo Katoliške cerkve škofom nalaga *Ad limina apostolorum*, to je dolžnost, da obiščejo Rim, počastijo grobova apostolov Petra in Pavla ter se predstavijo rimskemu papežu, ki mu posredujejo tudi poročilo o stanju škofije, ki jim je zaupana (kan. 399 in 400).¹ Toda korenine te dolžnosti gre iskati že v praksi rimskih provincialnih sinod v 4. stoletju, ko je rimski škof kot edini metropolit Zahoda skliceval svoje sufragane sprva po dvakrat, od 7. stoletja naprej pa enkrat letno na t. i. rimski sinodi. Skozi stoletja se je ta praksa razvijala, v času po tridentinskem koncilu pa je to posebej zapovedal papež Sikst V. (1585–1590).² S konstitucijo *Romanus Pontifex* je 20. decembra 1585 izrecno zahteval, da morajo vsi patriarhi, primasi, nadškofje in škofje pred nastopom službe priseči, »da bodo v določenem časovnem presledku osebno obiskali ss. *Limina apostolorum Petri et Pauli* in ob tej priliki ustnemu poročilu o svojem pastoralnem

¹ *Zakonik cerkvenega prava* = *Codex iuris canonici*, Družina, Ljubljana, 1999, str. 191–193.

² France M. Dolinar, Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (*Relationes ad limina*), I. del: 1589–1675, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* (AES) 33, Ljubljana 2011, str. 14–15 (dalje: Dolinar, Poročila ljubljanskih škofov I.).

delu priložili tudi pisno relacijo o stanju v svoji škofiji. Določbe konstitucije so z dnem njene objave postale obvezne tudi za že posvečene škofe.»³ Pogostost oziroma časovni lok obiskov je konstitucija določala glede na oddaljenost škofij od Rima; tako je denimo veljalo, da italijanski škofje pridejo v Rim vsako tretje leto, večina evropskih škofov pride na vrsto vsako četrto leto, škofje iz Azije in novih dežel pa vsako deseto leto. Konstitucija pa ni podrobneje določila, kako naj škofje sestavijo poročila; takšna navodila sta izdelala cerkveni pravnik Prosperus Fagnani (ca. 1588–1678) in barnabit ter odličen liturgist Bartholomeus Gavanto (1569–1638) v prvi polovici 17. stoletja. Koncilska kongregacija je zaradi mestoma razvlečenih in nepotrebnih opisov v poročilih leta 1725 izdala nova navodila za sestavljanje takšnih relacij, ki predstavljajo zanimiv vir za krajevno zgodovino posameznih škofij.⁴

France Martin Dolinar je v svoji študiji o poročilih ljubljanskih škofov v Rim navedel, da je iz pregledanega gradiva mogoče ugotoviti nerednost pošiljanja relacij iz posameznih škofij v Rim. Tako denimo tudi iz ljubljanske škofije v Rim niso poslali nobene relacije (oziroma se jih morda še ni odkrilo) v času, ko so škofijo vodili škofje Jakob Missia (ljubljski škof v letih 1884–1898), njegov predhodnik Janez Zlatoust Pogačar (1875–1884) in Anton Kavčič (škof v letih 1807–1814). O slednjem je Dolinar zapisal: »Kavčiča bi lahko opravičila francoska zasedba škofije in nasilno obnašanje francoskih oblasti do njega, škofa Pogačar in Missia pa podobnega opravičila nimata.«⁵ Toda če Kavčičeva relacija ni bila poslana oziroma morda še ni odkrita, je nekoliko presenetljivo, da se v slovenskem zgodovinopisju še ni predstavilo njegovega obstoječega vizitacijskega zapisa iz leta 1808, ki ga je poslal cesarju Francu II. (I.)⁶ (vladal v letih 1792–1835). Cesar je namreč leta 1804 škofom v monarhiji ukazal, da naj mu o stanju v škofijah poročajo z vizitacijskimi poročili. Zdi se, da se v slovenskem prostoru tem poročilom doslej ni posvečalo posebne pozornosti, kljub temu, da je nanje že leta 1953 opozorila avstrijska zgodovinarica Erika Weinzierl-Fischer (1925–2014).⁷ Drži pa, da je tudi pri študiju teh dokumentov treba imeti v mislih enako predpostavko, kakor to velja za v Rim poslane relacije, o katerih je Dolinar zapisal: »Ne smemo pozabiti, da so jih pisali 'podložniki svojemu gospodu',

³ France M. Dolinar, *Poročila ljubljanskih škofov I.*, str. 16.

⁴ France M. Dolinar, *Poročila ljubljanskih škofov I.*, str. 16–17.

⁵ France M. Dolinar, *Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (Relationes ad limina)*, II. del: 1685–1943, v: *AES* 34, Ljubljana 2012, str. 18 (dalje: Dolinar, *Poročila ljubljanskih škofov II.*).

⁶ Cesar Franc je leta 1792 zavladal kot cesar Svetega rimskega cesarstva in je nosil naslov: cesar Franc II. Leta 1804 je habsburške posesti razglasil za dedno Avstrijsko cesarstvo in kot takšen prevzel vladarsko ime: Franc I. Dve leti je bil torej znan kot »dvojni cesar«, leta 1806 pa je bilo Sveto rimsko cesarstvo tudi dokončno formalno razpuščeno. Ernst Bruckmüller, *Avstrijska zgodovina*, Ljubljana, 2017, str. 247.

⁷ Erika Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte österreichischer Bischöfe an Kaiser Franz I. (1804–1835)*, v: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv* 6 (1953), Verlag Ferdinand Berger, Horn, N.-Ö, Wien, 1953, str. 240–311 (dalje: Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*).

kot je razvidno že iz izrazoslovja, s katerim škofje naslavljajo papeža in kardinale rimske kurije. Poleg tega jih niso vedno sestavljali škofje sami, ampak kdo izmed škofovih ožjih sodelavcev oziroma zaupnikov. Razumljivo je, da so skušali škofje posebej poudariti svoje zasluge in uspehe, olepšati ali opustiti pa to, kar jim ni bilo v prid.«⁸ V tem duhu so škofje najverjetneje sestavljali tudi vizitacijska poročila, ki so jih pošiljali cesarju.

V dunajskem Hišnem dvornem in državnem arhivu (Haus-, Hof- und Staatsarchiv – HHStA) se v kabinetnem arhivu nahajajo tudi akti cesarja Franca (*Kaiser Franz Akten*), ki izvirajo večinoma iz nekdanjega osebnega cesarjevega arhiva. V tem arhivu so se takrat znašli dokumenti, ki jih je vladar vedno želel imeti pri roki, med te pa je cesar uvrščal tudi vizitacijska poročila. Danes se v škatli 217 med drugimi nahajajo tudi vizitacije, ki so jih na dvor poslali ljubljanski škofje; eno poročilo je cesarju poslal ljubljanski škof Anton Kavčič (škof v letih 1807–1814), škof Avguštin Gruber (ljubljansko škofijo vodil v letih 1816–1823) je poslal šest poročil – sedmo že kot salzburški nadškof (3. april 1823); vsa ostala poročila pa so izpod peresa škofa oz. pozneje knezoškofa Antona Alojzija Wolfa (škof v letih 1824–1859).⁹ Ta je cesarju Francu I. zadnjič poročal leta 1833. Skupno je v navedenem kartonu moč najti 14 poročil, v katerih so ljubljanski škofje cesarja obveščali o razmerah v posameznih delih ljubljanske škofije. Škof Gruber je precej obsežnim poročilom dodal tudi še statistične tabele o številu duš po posameznih župnijah itd. Žal takšnih tabel ni za čas škofa Wolfa. A če je slednji tudi sicer precej bolj znan zaradi svojih vizitacijskih zabeležk, so nekoliko slabše poznani podatki za obdobje, ko je ljubljansko škofijo vodil drug Idriččan, Anton Kavčič. Pričujoči prispevek nima namena podrobneje obdelati vseh poročil, ki so jih iz Ljubljane pošiljali na Dunaj, želi pa predstaviti prav Kavčičevo manj znano kratko poročilo, poslano na dunajski dvor leta 1808, v katerem je kot ljubljanski škof prikazal razmere v delu svoje škofije leto dni pred nastankom Napoleonove Ilirije.

2 CESARSKI UKAZ 1804

Cesar Franc II. (I.) je jeseni 1804 škofom avstrijskega cesarstva naročil, naj mu poročajo o stanju v svojih škofijah. Informacije je želel izvedeti prek poročil o vizitacijah, ki so jih škofje opravljali. Pri tem ni izpustil niti dekanijskih vizitacij. Na ta način je torej dekane in škofo postavil pod cesarski nadzor. Kakor navaja Cölestin Wolfgruber (1848–1924) v biografiji o dunajskem nadškofu Žigi Antonu grofu Hohenwartu (1730–1820), je cesar Franc 7. septembra 1804

⁸ France M. Dolinar, *Poročila ljubljanskih škofov I.*, str. 14.

⁹ Österreichisches Staatsarchiv (ÖSTA)/Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Kabinetsarchiv (KA), Kaiser-Franz-Akten (KFA), Ktn. 217: Berichte des Bischofs von Laibach. Kopije Wolfvovih poročil, poslanih na cesarski dvor, najdemo tudi v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. Prim. NŠAL, Vizitacije, šk. 9.

kanclerju Aloisu grofu Ugarteju (1749–1817) poslal pismo, ki se v prostem prevodu glasi: »*Dragi grof Ugarte! S skupnim pismom boste obvestili vse nadškofe in škofo, tudi grške neuniatske, da pričakujem od njih, da po popravljenih vizitacijah v njihovih škofijah posredujejo poročila direktno meni. Najpomembnejši deli, ki jih morajo vključiti v poročila, se nanašajo na to ali in kako se upoštevajo predpisi 'publico ecclesiasticis', ali se bogoslužja in pobožnosti izvajajo po utečenem redu ter kateri duhovniki iz posvetne ali redovne duhovščine se odlikujejo pri opravljanju svoje službe, zlasti še v šolskih zadevah in skrbi za uboge ter kako se ravna z zapuščinami in ustanovami (po namenu in željah) ustanoviteljev pa tudi, če krajeвне oblasti in župnijski patroni oziroma njihovi upravitelji ne zanemarijajo svojih dolžnosti; na koncu pa naj podajo tudi oceno o vernosti in morali tako duhovnikov kot tudi uradnikov in ljudstva na deželi in v mestih.*«¹⁰ Zanimivo je, da ljubljanski škof Kavčič v vizitacijskem poročilu navaja, da je poročilo spisal in odposlal »v skladu z najvišjim ukazom z dne 29. septembra 1804.«¹¹ Najbrž pa gre pri slednjem za datum, ko so ukaz dejansko razposlali na škofijske ordinariate.

Cesarskega ukaza pa – presenetljivo – škofo niso izvršili v polnosti oziroma so le nekateri dejansko poslali poročila, ki pa tudi vsebinsko niso ustrezala željam cesarja. Med izjemami, ki so bili deležni cesarjeve pohvale za vzorno poročilo, je bil le Wenzel Leopold Chlumčanský von Přestavlč (1749–1830), ki je od leta 1802 kot škof vodil škofijo *Litoměřice*, leta 1815 pa je postal nadškof Prage. Ker večina torej ni izvršila ukaza, je julija 1805 cesar grofu Ugarteju znova naročil, naj se njegov ukaz takoj izvrši in naj se vsem škofom in nadškofom v posebnem pismu naloži odgovornost, da pripravijo poročila, v katerih morajo odgovoriti na vse navedene točke. V primeru, če vizitacijo opravljajo škofo po legatih, morajo tudi ti pripraviti poročila, a jih morajo prej pregledati škofo oziroma nadškofje sami. Ob tem je bilo dodano še navodilo, da naj škofa oziroma vizitatorja, če ga je dotlej spremljal kresijski uradnik, tega v prihodnje ne počne več. Naj pa, v primeru okoliščin in na izrecno prošnjo, škofu seveda nudi vso potrebno pomoč. Ob tem so bila že prej (1803) z najvišjim dvornim dekretom dana tudi navodila dekanom za opravljanje dekanijskih vizitacij, na katere so opozorili tudi škofo.¹²

Čas, ki ga je cesar Franc II. (I.) izbral za izdajo takšnega ukaza, je bil kaj nesrečno izbran, saj je šlo za obdobje Napoleonovih vojn in finančnih nevšečnosti,¹³ obdobje dvojnega cesarskega naslova, a tudi sprememb v cer-

¹⁰ Cölestin Wolfsgrubner, *Sigismund Anton Graf Hohenwart: Fürsterzbischof von Wien*, Graz-Wien 1912, str. 141 (dalje: Wolfsgrubner, *Sigismund Anton Graf Hohenwart*).

¹¹ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischof Kautschitsch dd. 13. September 1808.

¹² Wolfsgrubner, *Sigismund Anton Graf Hohenwart*, str. 141–142.

¹³ Prim. Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618–1815*, Cambridge 2012, str. 233–239; Patrick Swoboda, *Funding War, v: The Cambridge History of the Napoleonic Wars Vol. II: Fighting the Napoleonic Wars* (ur. Bruno Colson in Alexander Mikaberidze), Cambridge, 2023, str. 309–324.

kveni upravi in razmejitvi, če ob tem pomislimo denimo le na pogosto spreminjanje državnih meja in s tem povezanih novih cerkvenih razdelitev. Pri tem je šlo še za odnose med Cerkvijo in državo, ki so jih zaradi različnih pogledov na vprašanje razmejitev škofij pa tudi imenovanje škofov kalile še dodatne napetosti: »Cesar je zastopal načelo, naj meje cerkvene razdelitve ustrezajo mejam države in pokrajin. Sveti sedež je bil vsekakor pripravljen sprejeti nujne prilagoditve, vendar jih je cesarska vlada hotela izvesti sama. Pogosto menjavanje meja v Napoleonovem času je v tem času pomenilo nenehno medsebojno obdolževanje. Sporazumevanje je bilo toliko težje, ker vlada na Dunaju ni hotela priznati pristojnosti nuncija¹⁴ Severolija.«¹⁵ Vse to se je odražalo tudi pri duhovščini pod žezlom cesarja; sprva še Rimsko-nemškega cesarstva, pozneje pa Avstrijskega cesarstva. Bil pa je to tudi čas spopadov med zagovorniki in nasprotniki jožefinskega sistema. Cesar je bil v tem razpet med konservativnimi nazori pravic krone in na drugi strani zavedanja potrebnih sprememb pa tudi moči, ki sta jo papeštvo in Cerkev predstavljala.¹⁶ Dejstvo pa je, da je odnose med Cerkvijo in državo še vedno urejal duh jožefinizma, pa čeprav je bilo tudi v tem času nekaj ukrepov slavnega predhodnika že omiljenih.¹⁷

Morda je v želji, da se ti odnosi preosnujejo, cesar tudi izdal omenjeni ukaz, da bi bolje spoznal same razmere v monarhiji in se na podlagi teh poročil pozneje tudi odločal za nove korake v odnosih med Cerkvijo in državo. Kakor je zapisala Erika Weinzierl-Fischer v svoji študiji, je iz poročil sicer težko razbrati točno ločnico, kateri škof je bil npr. zagovornik jožefinizma in kateri njegov nasprotnik, je pa zato mogoče reči, da je recimo posebej krški škof in kardinal Franz Xaver starogrof (*Altgraf*) Salm-Reifferscheidt-Krautheim (1749–1822), kljub temu, da je bil pristaš cesarskih idej, že zelo kmalu kritiziral nekatere jožefinske ukrepe¹⁸ in pozneje v poročilih vladarju pokazal globoko razumevanje za ljudsko pobožnost in obsodil škodo, ki jo je pri tem povzročil cesar Jožef II. (vladal sprva od 1780 kot sovladar Marije Terezije, samostojno pa v letih 1790–1806).¹⁹ Na sploh pa je bilo o Jožefu II. v vizitacijskih poročilih zelo malokdaj govora, izraz jožefinizem (*Josephinismus*)²⁰ pa sploh ni bil nikoli uporabljen.²¹

¹⁴ Papeški nuncij na Dunaju je bil tedaj Antonio Gabriele Severoli (1757–1824).

¹⁵ Guillaume de Bertier de Sauvigny, Cerkev v času restavracije, v: *Zgodovina Cerkev, 4, Cerkev v času razsvetljenstva, revolucije in restavracije (1715–1848)*, Ljubljana 1999, str. 262 (dalje: Sauvigny, Cerkev v času restavracije).

¹⁶ Sauvigny, Cerkev v času restavracije, str. 262–263.

¹⁷ France Kralj, Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda, v: *Zgodovina Cerkev na Slovenskem* (ur. Metod Benedik), Celje 1991, str. 177.

¹⁸ O Jožefu II. in njegovih nedorečenih cerkvenih reformah v Notranji Avstriji je že leta 1908 podrobno pisal Radoslav Kušej. Prim. Radoslav Kušej, *Joseph II. und die äussere Kirchenverfassung Innerösterreichs (Bistums – Pfarr- und Kloster-Regulierung): ein Beitrag zur Geschichte des österreichischen Staatskirchenrechtes: mit drei Karten*, Stuttgart 1908.

¹⁹ Weinzierl-Fischer, Visitationsberichte, str. 243.

²⁰ O jožefinizmu in janzenizmu glej npr. France M. Dolinar, Jožefinizem in janzenizem, v: *Zgodovina Cerkev na Slovenskem* (ur. Metod Benedik), Celje 1991, str. 153–171.

²¹ Weinzierl-Fischer, Visitationsberichte, str. 242, op. 21.

O VIZITACIJSKIH POROČILIH

Erika Weinzierl-Fischer je v študiji ugotavljala, da škofom, kljub temu, da so bili nekateri še kako vdani cesarskim idejam, ni mogoče odrekati verske gorečnosti, vendar pa so v svojih zapisih znali biti zelo iskreni ter kritični do razmer, na katere so naleteli. O teh je bil informiran tudi dvor, saj so ti zapisi prišli neposredno pred oči cesarja in v njegov osebni arhiv. Avtorica je v svoji študiji navajala, da je cesar Franc vsa poročila pozorno prebral in ponekod se da zaslu-titi, da je zaradi sugestij škofov potem tudi odločno ukrepal. Nekateri škofje so pač imeli dovolj vpliva, da se je upoštevalo njihovo mnenje. Kot primer avtorica navaja mnenje Kavčičevega naslednika, ljubljanskega škofa Gruberja, ki je leta 1824 cesarju svetoval in priporočal kandidata za izpraznjeni škofovski mesti v sekavski in lavantinski škofiji, za kateri je predlagal Romana Sebastiana Zän-gerleja (škof v letih 1824–1848) in Ignaza Franza Zimmermanna (1824–1843), ki sta bila nato dejansko tudi imenovana.²² Vendar pa je tu primer slabo izbran,²³ Gruber namreč takrat ni bil več ljubljanski pač pa salzburški nadškof in ti so imeli »*Privilegium Salisburgense*«,²⁴ saj so obe škofiji (kakor tudi krško) šteli za t. i. lastniški škofiji. To pa je pomenilo, da je Gruber sam imel glavno besedo in pristojnost za imenovanje obeh škofov.²⁵

Sama vizitacijska poročila, navzlic ukazu, na dvor niso prihajala redno in za nekatere škofije očitno sploh nikoli niso bila niti spisana. Briksenski škof Karl Franz grof von Lodron (1791–1828) je poslal le nekaj kratkih poročil, posamezni ogrski in italijanski škofje pa jih sploh niso poslali. Zato pa je bilo toliko več poročil iz Dunaju bližnjih škofij (npr. Linz, St. Pölten). Vizitacijska poročila sama imajo posledično torej različne dokumentarne vrednosti. Če Erika Weinzierl-Fischer omenja nekatera, ki so bolj kratka, ob tem poudari denimo tudi zelo strukturirana vizitacijska poročila škofa Johanna Prokopa von Schaffgot-scha (1771–1813), ki je bil 20. decembra 1784 imenovan za škofa Čeških Budjevic (*Budweis*) in je to službo opravljal vse do smrti.²⁶ Za vsa shranjena poročila pa je značilno, da so nastala, ko je škof navadno v sklopu kanonične vizitacije obi-skoval župnije v svoji škofiji. Praviloma je bil postopek tak, da je škof prišel v žu-pnijo, maševal, podelil zakrament svete birme, si nato ogledal tako cerkev kakor tudi župnišče, kaplanijo ter obiskal šolo. Popoldne pa so bila na vrsti različna srečanja s predstavniki župnije, ključarji, mežnarji, učitelji ter seveda pogovori z dušnim pastirjem in kaplanom oziroma kaplani, če jih je bilo več. Pri tem pa

²² Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*, str. 245.

²³ Na napačnost primera v razpravi Weinzierl-Fischerjeve je opozoril že Peter Unkelbach. Prim. Peter Unkelbach, *Augustin Gruber: (1763–1835); Katechet, Staatsbeamter, Bischof und Metropolit im josephinischen Österreich* (Schriftenreihe des »Erzbischof-Ro-hracher-Studienfonds«, Band 5), op. 381 (dalje: Unkelbach, *Augustin Gruber (1763–1835)*).

²⁴ O tem privilegiju glej: Unkelbach, *Augustin Gruber: (1763–1835)*, str. 180, op. 50.

²⁵ O samem izboru obeh škofov in vlogi nadškofa Gruberja glej: Unkelbach, *Augustin Gruber: (1763–1835)*, str. 220–221.

²⁶ Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*, str. 245.

vizitator ni pozabil niti na pregled farnega arhiva in vodenja matičnih knjig.²⁷ Na ta način so škofje dobili vpogled v razmere v posameznih župnijah in dekanijah, kar so nato povzeli tudi v poročilih, poslanih na dvor. Tam so septembra 1808 cesarju predali tudi zapis, ki ga je poslal leto poprej umeščeni ljubljanski škof Anton Kavčič.

3 NA KRATKO O ŠKOFU KAVČIČU

Življenjska pot škofa Kavčiča je bila že večkrat dokaj dobro predstavljena,²⁸ zato tu podajmo le kratek oris. Anton Kavčič je bil rojen 8. decembra 1743 očetu Antonu in materi Mariji in bil krščen v farni cerkvi v Idriji.²⁹ Prvo znanje je prejel v tamkajšnji šoli, nato pa odšel v Ljubljano, kjer je leta 1761 vstopil v jezuitski red. Po opravljenem noviciatu je študij nadaljeval v Leobnu, na Dunaju in v Gradcu. Kot magister je deloval v Ljubljani in Celovcu. Teološke študije je v letih 1772/1773 opravljal na Dunaju, kjer je dočakal ukinitve jezuitskega reda. Prav tistega leta je 30. novembra 1773 prejel mašniško posvečenje. Študij je nadaljeval kot bogoslovec dunajske nadškofije in ga zaključil z doktoratom leta 1775. Že kot doktorand je pomagal urejati Akademsko knjižnico dunajskega semenišča, ob tem pa opravljal še naloge študijskega prefekta in pomagal v dušnem pastirstvu.³⁰

Kavčič je bil ordiniran leta 1773, prav v letu, ko je bil ustanovljen Apostolski vojaški vikariat (*Apostolisches Feldvikariat*). Na željo vladarice Marije Terezije in ob podpori dvornega vojnega sveta so za prvega vojaškega vikarja imenovali tedanjega administratorja škofije Dunajsko Novo mesto, nekdanjega jezuita dr. Heinricha Johanna von Kerensa (1725–1792).³¹ Ta je leta 1769 postal škof v Roremengu na Nizozemskem, leta 1773 pa je bil najprej imenovan za administratorja škofije Dunajskega Novega mesta in nato še za apostolskega vojaškega vikarja. Leta 1775 pa je postal rezidencialni škof že omenjene škofije.³² Takrat je v svojo škofijo povabil Antona Kavčiča, ki je nato postal tamkajšnji škofijski kancler, a že dve leti pozneje so ob preureditvi škofijskih meja škofijo ukiniteli, sedež pa prenesli v St. Pölten. Ker je bil Kerens ob tem torej tudi apostolski vojaški vikar, je bil večkrat odsoten in zato je breme upravitelja pogostokrat nosil prav Kavčič. Pri tem se je izkazal in morda prav zato leta 1790 postal tudi častni kanonik

²⁷ Weinzierl-Fischer, Visitationsberichte, str. 246.

²⁸ Prim. *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945: Ein biographischen Lexikon* (ur. Erwin Gatz), Berlin 1983, str. 366; Peter Hicinger, Versta ljubljanskih škofov, v: *Slovenski cerkveni časopis*, št. 15, 7. 10. 1848, str. 117–118; Jure Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (ur. Ana Lavrič), Ljubljana 2007, str. 164–165.

²⁹ Škofijski arhiv Koper (ŠAK), ŽA Idrija, Rojstna matična knjiga (RMK) 1705–1754, s. p. Dostopno tudi na spletu: <https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/koper/Idrija/%25C5%25A0AK+%25C5%25BD+Idr+MKK+2/?pg=147> (pridobljeno: 17. 9. 2024).

³⁰ France M. Dolinar, *Ljubljanski škofje*, Ljubljana 2007, str. 249 (dalje: Dolinar, *Ljubljanski škofje*).

³¹ Claudia Ham, Von den Anfängen der Militärseelsorge bis zur Liquidierung des Apostolischen Feldvikariates im Jahr 1918, v: G. R. Hans, C. Ham, A. Sammer, *Zwischen Himmel und Erde, Militärseelsorge in Österreich*, Wien-Köln, 2001, str. 29.

³² Emmerich Bielik, *Geschichte der k. u. k. Militär-Seelsorge*, Wien 1901, str. 99–100.

tamkajšnjega stolnega kapitlja, po smrti škofa Kerensa leta 1792 pa je bil do imenovanja novega škofa kapitularni vikar in je vodil škofijo St. Pölten. Novi škof je šele leta 1794 postal dotedanji tržaški škof Žiga (Sigismund) Anton grof Hohenwart (1730–1820), doma z dvorca Kolovec na Kranjskem.³³ Ta je Kavčiča obdržal na mestu škofijskega kanclerja. Še več, ko je bil Hohenwart 29. aprila 1803 imenovan za dunajskega nadškofa, je v cesarsko prestolnico s seboj vzel tudi Antona Kavčiča. Cesar je Kavčiča zelo cenil in prav zanj naj bi pri cerkvi sv. Štefana ustanovil povsem nov kanonikat.³⁴ Na Dunaju je Kavčič postal dekan teološke fakultete,³⁵ oficial tamkajšnjega cerkvenega sodišča in leta 1805 stolni prošt. O tem imenovanju so poročali tudi časopisi.³⁶ A stolni prošt pri cerkvi sv. Štefana je bil le kratek čas, saj je bil na predlog dunajskega nadškofa Hohenwarta imenovan za dunajskega pomožnega škofa. Škofovsko posvečenje je prejel 3. novembra 1805. Cesar Franc II. (I.) je po premestitvi dotedanjega ljubljanskega nadškofa Mihaela barona Brigida leta 1806, ki se je znašel v cesarjevi nemilosti, kljub odporu nekaterih vplivnih posameznikov 15. julija 1807 za ljubljanskega škofa imenoval Antona Kavčiča. Papež Pij VII. (1800–1823) je to imenovanje potr dil 24. avgusta 1807, 11. oktobra pa je potekala Kavčičeva slovesna umestitev.³⁷

4 ŠKOFIJA V ŠTEVILKAH

Škof Anton Kavčič je torej v zadnjih mesecih leta 1807 prevzel zaupano mu službo ljubljanskega škofa. Takrat je Kranjska, če gre verjeti podatkom iz popisa za leto 1805, štela 427.734 duš in je bila v političnem smislu razdeljena na tri dele: Ljubljansko, Postojnsko in Novomeško kresijo.³⁸ Ljubljanska kresija je štela 142.419 duš, v kateri je delovala stolna župnija, 12 dekanatov, 60 župnij, 15 vikariatov in 44 lokalij. Poleg tega je bilo moč najti tudi predstavnike Nemškega viteškega reda v Ljubljani in pri Sv. Petru predstavnike Malteškega viteškega reda.³⁹ Postojnska kresija je po popisu iz leta 1805 štela 124.984 duš v 218 občinah in le manjši del teh je sodil pod ljubljansko škofijo, večji del je namreč sodil pod tržaško, čisto majhen košček kresije pa pod goriško škofijo. Pod ljubljanskega škofa sta tako sodili dve dekaniji: Cerknica in Lož ter 9 župnij, 9 vikariatov in 5 lokalij.⁴⁰ Novomeška kresija je štela 160.331 duš, naseljenih v 373 občinah, ki so v celoti sodile pod ljubljansko škofijo. V novomeški kresiji je bilo tedaj tako

³³ V izčrpni biografiji ga je predstavil že omenjeni Wolfsgruber. Glej: Wolfsgruber, *Sigismund Anton Graf Hohenwart*.

³⁴ Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 250.

³⁵ Prim. *Annalen der österreichischen Literatur: Intelligenzblatt Jänner 1805*, str. 7: Chronik der Universitäten.

³⁶ Prim. *Intelligenzblatt der Allgem. Literatur – Zeitung*, Nr. 23, 25. marec 1807, str. 180–181: Beförderung.

³⁷ Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 250–251.

³⁸ Heinrich Georg Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Hertzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien: ein Beytrag zur Völker- und Länderkunde*, Erster Theil, Laibach 1808, str. 4; 28–30 (dalje: Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde*).

³⁹ Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde*, Erster Theil, str. 51–52.

⁴⁰ Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde*, Dritter Theil, str. 4.

14 dekanatov, 51 župnij, 23 vikariatov, 29 lokalnih kaplanij oziroma lokalij, k čemur pa gre prišteti še dva kuratna beneficija v Novi Štiti in ekspozituro. Prav tako ne gre pozabiti na predstavnike Nemškega viteškega reda, ki so imeli dve komturni hiši.⁴¹

Škof Kavčič je tako prevzel skrb nad vsemi 28 dekanijami s pripadajočimi župnijami, vikariati, lokalnimi kaplanijami, ekspoziturami in kuratnimi beneficiji ter seveda tam živečimi katoliškimi prebivalci. Zanimivo, da Hoff navaja, da je bilo med Novim mestom in Motnikom mogoče najti le nekaj prebivalcev, ki so pripadali staroverski oziroma grški veri in so govorili star vlaški dialekt (*»noch einige Einwohner welche der altgläubigen oder griechischen Religion beypflichten, die auch einen wallachischen Dialekt sprechen«*).⁴² V splošnem pa sicer drži, da je bilo v ljubljanski škofiji skorajda vse prebivalstvo katoliške vere.

5 VIZITACIJSKI ZAPISNIK 1808

Pričujoči podatki nam prikažejo razsežnost škofije in njeno razdeljenost, o samih razmerah, ki so takrat vladale v posameznem delu škofije, pa nekaj drobcev razberemo iz sicer kratkega vizitacijskega zapisnika škofa Kavčiča. Pri tem je presenetljivo, da v škofijskem protokolu Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, kot se zdi, ni zaslediti ničesar, povezanega s tem poslanim poročilom na Dunaj (npr. ohranjeni koncept poročila, zapiski itd.).⁴³ Zakaj ne, je za zdaj uganka. A dejstvo je, da je poročilo bilo spisano in datira v 13. september 1808. V njem je Anton Kavčič cesarju poročal o vizitaciji dela škofije, ki jo je kot škof v tem kratkem času lahko opravil. Sam je zapisal, da je v tem času uspel obiskati tretjino škofije.

V poročilu je na prvem mestu odgovarjal na vprašanje glede spoštovanja predpisov v cerkvah. Kakor je ugotavljala Erika Weinzierl-Fischer, so le-ta na splošno spoštovali po vseh škofijah, skorajda povsod pa je prihajalo do teh ali onih pogrškov; denimo linški škof je navajal nedopustne zakramentalne blagoslove in teoforične procesije; podobno je tudi v goriški škofiji prihajalo do posameznih odstopanj.⁴⁴ Dejstvo je, da je bilo krajevnih posebnosti in običajev povsod veliko in jih ni bilo mogoče spraviti v poenoteno celoto v celi monarhiji. Dokaz za to so nenazadnje tudi zapisi ljubljanskega škofa Kavčiča, ki je navajal, da se predpisi v veliki meri povsod spoštujejo, a je ob obiskih župnij vendarle našel še precej posebnosti; od zvonjenja zvonov ob vremenskih ujmah pa do različnih vraževerij. Pri tem je navedel, da je nekatera vraževerja ustavil že z lastnim nastopom in brez ugovorov, pri nekaterih pa to spričo zagrizenosti

⁴¹ Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde*, Zweyter Theil, str. 1–3.

⁴² Hoff, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde*, Zweyter Theil, str. 2.

⁴³ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

⁴⁴ Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*, str. 263.

domačinov nekako ni bilo mogoče. Kot primer je izpostavil oblačenje in čaščenje Marijinega kipa z vraževernim odnosom v kamniški fari. »*Pred tremi meseci*«, piše škof v sredini septembra, kar bi torej pomenilo, da je do tega dogodka prišlo najbrž koncem maja ali v začetku junija. Tedanjemu tamkajšnjemu župniku Jožefu Ulčarju⁴⁵ je škof naročil, naj oblečenega Marijinega kipa nikar več ne postavi na oltar, kakor je bilo dotlej v navadi. Ta je ubogal škofovo navodilo, kar pa je med prebivalci kraja povzročilo skorajda vsesplošno razburjenje. Med temi so se znašli celo nekateri mestni veljaki, ki so svojega župnika zasuli z žaljivkami in naglo zahtevali, da se vse povrne na staro. Pritožba na cerkveno predstojništvo pa je bila zaman. Ob teh dogodkih se je oglasila tudi civilna oblast, ki je ustanovila preiskovalno komisijo, a je ta naletela na enak odpor in na »*nezadovoljstvo še številčnejše in hujšakaške množice*«. O tej preiskavi še ni bila sprejeta nobena sodba, je poročal Kavčič cesarju in navedel, da so se glede oblačenja kipa ljudje sklicevali na odobritev, ki je bila dana za Marijino Celje (nem. *Mariazell*) na Štajerskem. Kavčič je še dejal, da se ljudje drže vraževerja in jih nobeno prepričevanje ne bo odvrnilo od nezakonite uporabe, ki so jo dopuščali toliko let. Iz tega razloga je bil torej prisiljen »*vzdržati se nadaljnjega preganjanja*«, vse dotlej, dokler ne bo mogoče ljudi dovolj poučiti: »*Zdaj bi jaz in župnik sebi in ljudem povzročila sovraštvo brez razloga in morda postala odgovorna za nastale ljudske nemire in hujše posledice*«.«⁴⁶

V splošnem pa je Kavčič poročal, da so ljudje po župnijah taki, »*kot se spodobi*« za zveste cesarjeve podložnike. Ljudje na kranjskem podeželju so bili večinoma zelo verni, a pogosto je bilo k temu primešano vraževerje. K temu je dodal, da so na mnenja ljudi zlasti na podeželju precej vplivali tudi slabi zgledi uradnikov, ki denimo niso spoštovali postnih dni in se niso udeleževali nedeljskih bogoslužij. Tudi to je pomenilo še nekoliko več dela za duhovščino. Ta pa ob nastopu škofa ni bila enotna in šele z njegovim nastopom naj bi se »*strankarski duh*« (*Parteygeist*) pomiril oziroma izgubil. Pri tem je potožil, da tudi morala duhovščine ni najboljša, in menil, da je k temu veliko pripomoglo to, da so zaradi pomanjkanja domačih kandidatov v škofijo sprejeli precej Hrvatov, Dalmatincev, ki pa niso sloveli ne po učenosti ne po gorečnosti pa tudi jezik jim je povzročal precej težav. Zato škof potem ni več želel sprejemati duhovnikov od drugod v svojo škofijo. Izpostavil je tudi to, da so bili semenišniki tedaj precej prepuščeni sami sebi, kar je pomenilo, da jih niso mogli dovolj pozorno spremljati in jih pravilno usmerjati oziroma vzgajati. Zato je posebej molil in

⁴⁵ Jožef Ulčar, r. 17. marca 1764; v mašnika posvečen 14. novembra 1789; † 12. aprila 1823. NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 378: Mengeš; NŠAL, Župnijski arhiv (ŽA) Bled, Krstna matična knjiga 1763–1773, str. 23. Več o Ulčarjevi življenjski poti glej: Ivan Vrhovnik in Anton Koblar, *Zgodovina nakelske fare*, Ljubljana, 1885, str. 91.

⁴⁶ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

prosil tudi na pristojnih mestih za ustrezno pomoč v upanju, da bo tej prošnji čim prej tudi ugodeno.

Na drugi strani je škof posebej omenil tudi nekatere redovnike in svetne duhovnike, ki so se odlikovali v izpolnjevanju svojih dolžnosti ter še zlasti na področju šolstva in pomoči revnim. Pri tem je zapisal, da v svoji škofiji nima veliko redovnikov; 13 je bilo kapucinskih duhovnikov in 30 duhovnikov v treh frančiškanskih samostanih. Za kapucine je navedel, da so spričo starosti in telesne oslabelosti primerni le še za spovedovanje in maševanje, pri frančiškanih pa je posebej naglasil le novomeške, ki so vodili gimnazijo in tamkajšnjo normalko. Med svetnimi duhovniki je izpostavil generalnega vikarja in kanonika Jurija Gollmayerja (1755–1822),⁴⁷ stolnega župnika in kanonika Jurija Zupana (Suppan) (1752–1822),⁴⁸ ni pa pozabil omeniti tudi Jožefa Wallanda (1763–1834),⁴⁹ tedaj direktorja teološke fakultete ter profesorja moralne in pastoralne teologije, in profesorja dogmatike Matevža Ravnikarja (1776–1845).⁵⁰ Med posameznimi duhovniki po župnijah je izpostavil denimo ribniškega dekana Alojzija Bonaventuro Humla († 1820)⁵¹ in dekana Mihaela Mušiča (1757–1840) v Trebnjem,⁵² med župniki pa Franca Gabriča (1753–1825) na Bledu,⁵³ na novo umeščenega kovorskega župnika Janeza Hafnerja (1759–1812)⁵⁴ in Valentina Prešerna (1779–1833)⁵⁵ v Trziču.⁵⁶

Ob teh pohvalah, ki so veljale duhovnikom, pa je škof Kavčič zelo na kratko namenil še nekaj besed delovanju ustanov za reveže. Do teh ustanov so imeli tedaj precej odklonilen odnos tako država kot tudi Cerkev. Država sama na dolgi rok s sredstvi ni dovolj goreče podpirala tovrstnih ustanov, zato so marsikje zelo težko delovale ali so jih sploh opustili. Pri tem je velik del težav povzročila tudi vojna in prosjačenja je bilo vse več. Če so na podeželju še uspeli pomagati revežem, je bilo teh v mestih preveč in pomoč ni bila več zadostna, da bi vsem, ki so bili v sili, lahko primerno pomagali. Seveda pri tem ne gre pozabiti tudi na razlike med premožnejšimi in revnejšimi škofijami, kar je v precejšnji meri povezano tudi z razvojem in finančnim stanjem samih dežel monarhije. Finančne osnove so bile torej popolnoma različne. Pri tem so nekateri škofje predlagali,

⁴⁷ Franc Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji I. 1788*, Ljubljana 1908, str. 8 (dalje: Pokorn, *Šematizem*).

⁴⁸ Marijan Smolik, *Zupan, Jurij*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi881467/> (pridobljeno: 4. 8. 2024).

⁴⁹ France M. Dolinar, *Walland, Jožef*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133473/> (pridobljeno: 4. 8. 2024).

⁵⁰ Več o njem v npr. Jernej Ravnikar, *Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar, slavni pisatelj in pedagog slovenski. V spomin razkritja spomeniške plošče v 13. dan julija 1890 I. v njegovi rojstveni hiši na Vačah slovenski mladini poklonil Jernej Ravnikar, slovenski učitelj*, Ljubljana 1890.

⁵¹ Pokorn, *Šematizem*, str. 8–9.

⁵² Pokorn, *Šematizem*, str. 116.

⁵³ Pokorn, *Šematizem*, str. 239–240.

⁵⁴ Janez Hafner je bil po Pokornu za župnika umeščen julija 1808. V: NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 376, Kovor.

⁵⁵ Več o njem v: Viktor Kragl, *Zgodovinski drobci župnije Tržič*, Tržič 1936, str. 193.

⁵⁶ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

da bi se vzpostavile delavnice, v katerih bi berači in reveži dobili primerno delo, drugi pa so ob tem pozivali oblast, da naj intervenira proti številnim potepuhom in beračem, ki so izkoriščali pomoč. Drugi škofje delavnicam niso bili naklonjeni v tolikšni meri, saj so menili, da bi za reveže na podeželju lahko bolje poskrbeli na kmetih z delom in primerno oskrbo. Tu sta torej trčila dva svetova – mesto in dežela, ki ju tudi danes ni mogoče reševati z istimi ukrepi.⁵⁷ Škof Kavčič je o tovrstnih ustanovah (*Armensewesens*) pisal zelo lapidarno in navedel, da primerov ubožnih ustanov, ki bi posebej izstopale, ne pozna; vse tovrstne ustanove, ki delujejo bodisi na podeželju bodisi v mestih, pa so bile organizirane »na običajen način«. Pri tem je na kratko poročal še glede ustanovnih maš in izpolnjevanja zahtev, zapisanih v zapuščinskih spisih.⁵⁸

Poleg besed, ki so veljale delovanju duhovščine, pa je škof Kavčič posredno okrcal tudi delovanje državnih oblasti, saj je zaznal odpor do državne oblasti zlasti pri vprašanju nabora. Vendar, kakor je zapisal škof, odpor ni bil znamenje nelojalnosti, pač pa zlasti odpor do ravnanja oblasti do rekrutov, pri čemer so posameznike vlekli v vojsko kot zločince, okovane z verigami, novince pa na vajah zaradi nerazumevanja ukazov (neznanje jezika) pretepali s palico. Res, da so to nadlogo, kakor piše Kavčič, sedaj ustavili, a je to zavedanje globoko ukoreninjeno v ljudi.⁵⁹

Ob jezikovnih vprašanjih se je škof dotaknil tudi vprašanja izobraževalnih ustanov. Šole so bile namreč od leta 1804 pod nadzorom škofijskih konzistorijev. Čeprav naj bi »le izvrševali cerkvene predpise«, so škofje tako vendarle imeli pomemben vpliv na samo organizacijo šolstva. A kljub takšnim, občasnim trenjem sta Cerkev in država složno sodelovali pri širjenju nižjega šolstva in premagovali različne ovire. Te so se pokazale tudi ob uvedbi cepljenja proti črnim kozam, kar se razbere iz škofovskih poročil. Nekateri škofje so namreč poročali o slabem obisku šol, kar pa ni bilo vselej le vprašanje odpora prebivalstva, pač pa tudi samih razmer v vrstah učiteljev. Slab ekonomski položaj pa ni bil povsod enak; denimo v škofiji St. Pölten so učitelji dobivali predpisano letno plačo v višini 130 goldinarjev, pomočniki pa 70 goldinarjev. Tako v škofiji leta 1808 šol niso imeli le še v šestih župnijah. Res pa je, da so se učitelji in pomočniki velikokrat ob tem ukvarjali še z drugimi deli: velikokrat kot dnevni delavci v kakšnih vinogradih.⁶⁰ Vsekakor pa so bile razmere glede šol, učiteljev in njihovih plač zelo različne; odvisno pač od premoženja škofij pa tudi dežele kot takšne.

O šolah je na kratko poročal tudi škof Kavčič in navedel, da se ponekod patroni župnijskih šol upirajo gradnji šolskih poslopij. Ponekod je bilo za ta

⁵⁷ Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*, str. 255–257.

⁵⁸ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ Weinzierl-Fischer, *Visitationsberichte*, str. 247–248.

upor krivo slabo finančno stanje, drugod pa so se bolj kot s financami soočali s pomanjkanjem volje. Kavčič je navedel, da župnija Kočevje zato še vedno nima dostojnega šolskega poslopja, čeprav šoli – z izjemo prostorov – ne manjka ničesar; imajo usposobljenega učitelja, veliko število mladih, ki so željnih znanja ... Spet drugod – denimo v Metliki⁶¹ in Črnomlju⁶² – pa sta se komturja Nemškega viteškega reda soočala s težavami⁶³, ki so – tako kot še tudi v tem tisočletju – izvirale iz pridobivanja soglasij oziroma dovoljenja za gradnjo šolskih poslopij.⁶⁴

6 NAMESTO SKLEPA

Anton Kavčič je ob prevzemu ljubljanske škofije štel že 67 let »in je mnogo trpel za protinom,« kakor je zapisal dr. Josip Mal (1884–1978) in menil, da zato ni mogel uspešneje delovati ter posegati v razmere v ljubljanski škofiji.⁶⁵ Pričujoče škofovo poročilo pa vendarle odseva njegovo željo po seznanitvi z razmerami in nekateri ukrepi kažejo, da je tudi v takšnih razmerah skušal aktivno delovati in vplivati na dušno pastirstvo. Iz poročila, poslanega cesarju leta 1808, tako izvemo nekaj več o razmerah v ljubljanski škofiji leto dni pred ustanovitvijo Napoleonove Ilirije, s katerimi se je soočal škof Kavčič. Prav gotovo pa to njegovo poročilo poleg informacij o takratnih razmerah na nek način daje spodbudo, da bi se v prihodnje še temeljiteje poseglo po različnih arhivskih virih in tovrstnih poročilih, poslanih na dunajski dvor, ter predstavilo tudi vsa ostala omenjena poročila, ki razkrivajo razmere pa tudi kako so se ljubljanski škofje v predmarčeni dobi spoprijemali z različnimi izzivi in vprašanji.

⁶¹ V Metliki je tedaj kot prošt nemškega reda in dekan ter distriktni šolski nadzornik deloval župnik Jožef Trenz, r. 8. februarja 1756; v mašnika posvečen 25. februarja 1780; † 12. avgusta 1845. Prim. *Catalogus cleri diocesis Labacensis MDCCCXLVI*, Ljubljana 1846, str. 59 in 86 (dalje: *Catalogus cleri*); *Verzeichniss über den Personalstand der Welt- und Klostergeistlichkeit der bischöflichen Laibacherdiözes auf das Jahr 1808*, str. 42 (dalje: *Verzeichniss 1808*).

⁶² V Črnomlju je bil takrat župnik Marko Drganec (*Drganz*), r. 6. januarja 1769; v mašnika posvečen 27. avgusta 1796; † 13. avgusta 1833. *Verzeichniss 1808*, str. 43; *Catalogus cleri 1832*, str. 70; *Catalogus cleri 1834*, str. 58.

⁶³ O šolskem poslopiju in slabih razmerah v knjigi o Črnomlju beremo, da tedaj šolskega poslopja še ni bilo: »Od l. 1807 je poučeval le po zimi učitelj Josip Vidmar in sicer v svojem stanovanju. Prosil je mestnega sodnika Mihaela Kostreviča, naj mu preskrbi posebno šolsko sobo v kakošni hiši. A prosil je zaman. Učil je še dalje v svojem stanovanju; pa šlo je trdo. Otrok je bilo če dalje več in mislil je opustiti ves pouk. Tedanji župnik, Marko Drganec (1806 do 1815) je najel na lastne stroške neko sobo, a ko je bila zavoljo navala šolskih otrok tudi ta premala, pretemna, preskrbeli so drugo. In tako so se borili učitelji in otroci radi šolske sobe še dolgo vrsto let. Vsi so čutili potrebo šolskega poslopja, a dolgo se ni ganil nobeden. Šola je bila zidana še le l. 1844.« V: Leopold Podlogar, *Kronika mesta Črnomlja in njega župe*, Ljubljana 1906, str. 69.

⁶⁴ ÖSTA/HHSTA, KA, KFA, Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

⁶⁵ Josip Mal, *Zgodovina slovenskega naroda II. del, Reprint prve izdaje*, Celje 1993, str. 141.

PRILOGE

Dokument št. 1: Poročilo ljubljanskega škofa Antona Kavčiča cesarju leta 1808.

Vir: ÖSTA/HHSTA, *Kabinetssarchiv (KA), Kaiser-Franz-Akten (KFA), Ktn. 217: Berichte des Bischofs von Laibach.*

Eure k. k. Majestät!

Da ich beinahe ein Drittheil der von mir im Oktober v. J. übernommenen Diözes bereits visitirt habe, so bin ich nun im Stande, Eurer Majestät höchstem Befehle vom 29ten Sept. 1804 nachzukommen, und meinen Vistationsbericht über die vorgeschriebenen Punkte allerunterthänigst zu erstatten.

a) Ob überhaupt die Verordnungen in publ. Eccles. rüstig befolgt werden?

= Im Ganzen werden sie befolgt. Doch habe ich hie und da mehrerlei Abweichungen gefunden, z. B. das Wetter-Läuten, die Aufstellung wächserner Opfer, bekleidete, und durch Perücken verunstaltete Bildsäulen der Heiligen u. s. w. Manches habe ich zwar schon ohne Widerspruch abgestellt, bei manchen Versuchen aber haben sich bedenkliche Schwierigkeiten gezeigt. Erst vor 3 Monaten geschah dieß zu Stein. Ich gab dem dortigen Stadtpfarrer die Weisung eine angekleidete, und noch dazu mit abergläubischen Gesinnungen verehrte Marienstatue nicht mehr aus dem Archive hervorzulangen, und auf dem Altar zu stellen, wie es bisher jedes Monates einmal üblich war. Itzt unterließ er es. Dieß verursachte unter Anführung selbst einiger Rathsmänner einen beinahe allgemeinen Auflauf der Bewohner dieses Städtchens, welche ihren Pfarrer durch Schimpf mißhandelten, und ungestüm dem alten Mißbrauch forderten. Vergeblich war die Hinweisung an das höchste Generale, und an dem bischöflichen Befolgungsauftrag. Die hierüber von dem Kreisamte angeordnete Untersuchungskommission selbst erfuhr neuerdings denselben Widerstand, und Unglimpf eines nun noch zahlreicheren und ungestümeren Auflaufes. Über diese Untersuchung ist noch kein Spruch erfolgt.

So sind mehrere Gemeinden gesinnt, besonders im Betreffe der bekleideten Statuen unter der Behauptung, daß dieß für Mariazell in Steyermark erlaubt worden sey. Sie kleben am Aberglauben und lassen sich durch kein Zureden von dem durch so viele Jahre bei ihnen geduldeten gesetzwidrigen Gebrauchen abziehen. Daher bin ich genöthiget, von derlein weiteren Betreibungen indessen abzustehen, bis das Volk der Belehrung empfänglicher seyn wird. Nun würde ich mich, und der Pfarrer dem Volke umsonst gehäßig machen, und vielleicht noch für die dadurch erregten Volksunruhen und schlimmeren Folgen verantwortlich werden.

b) Ob die Gottesdienstordnung überall genau beobachtet werde.

= So ziemlich. Nachdem ich einige verbotenen Nebenandachten, die sich in der Zwischenzeit wieder eingeschlichen haben, bereits abgestellt habe.

c) Welche Geistliche vom Regular- und Sekularklerus sich in ihren Verrichtungen, besonders in Schul- und Armenwesen auszeichnen.

= In meiner Diözes giebt es sonst keine Religiosen, als in 3 Kapuzinerklöstern zusammen 13 Priester, und in 3 Franziskanerklöstern 30 Priester, die sich durch nichts auszeichnen, als daß die Franziskaner die Normalschule, und das Gymnasium zu Neustadtl mit Lehrern, und eine Vorstadtpfarre von Laibach mit Seelsorgern versehen. Die Kapuziner sind durchaus wegen hohes Alters, und körperlicher Gebrechen nur noch zum Beicht hören, und Messelesen brauchbar.

Unter dem Sekularklerus zeichnen sich Mehrere aus:

In Konsistorialgeschäften:

Georg Gollmayr, Generalvikar und Domkapitular, dessen Bemühungen diese Diözes zu verdanken hat, daß die nicht in einen weit schlimmeren Zustand gerathen ist, als in dem ich sie angetreten habe.

Georg Suppan, unlängst von Eurer Majestät ernannter Domherr, Dompfarrer und Examiner.

Anton Wolf, Notar und Direktor der Konsistorialkanzley. Ein junger Mann von ausnehmender Geschicklichkeit, Klugheit und Verwendung.

Im Lehrfache:

Joseph Walland, Domkapitular, Direktor der Theologischen Fakultät, Oberaufseher aller Volksschulen der Diözes, und Professor der Moral- und Pastoral-Theologie. Wissenschaft, Fleiß, Mässigung und Sittlichkeit empfehlen ihn vorzüglich.

Matthäus Raunicher, Vizedirektor des kleinen Alumnats, öffentlicher Professor der Dogmatik für die Theologen, und der Religionslehre für die Philosophen. Bei dem Geistesfähigkeit, Arbeitsamkeit, und Religiosität gleichen Schritt halten.

In der Seelsorge:

Die Dechante Bonaventura Humel zu Reifniz,

Joseph Suppan⁶⁶ zu St. Martin unter dem Kahlenberge,

Michael Muschitsch zu Treffen.

⁶⁶ Jožef Zupan, r. 23. februarja 1747; ordiniran 30. septembra 1770; † 30. julija 1812. NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 382: Šmartno pod Šmarno goro; NŠAL, ŽA Radovljica, Krstna matična knjiga 1740–1749, str. 273.

Die Pfarrer: Andreä Achatschitsch⁶⁷ zu St. Peter nächst Laibach; Franz Gabritsch zu Veldes; Anton Klementini⁶⁸ zu Marienfeld; Johan Hafner zu Kay-er; Anton Haan⁶⁹ zu Ainöd; Georg Kallan⁷⁰ zu Vigaun; Valentin Preschern zu Neumarktl; Jakob Tschadesch⁷¹ zu Seyrach; Jos. Skrinier⁷² zu Görjach; Thomas Zudermann⁷³ zu Predassel.

Im Betreff des Armenwesens weiß ich eben von keiner Auszeichnung. In Städten, und auf dem Lande, wo es besteht, wird es in gewöhnlicher Form besorgt.

d) Ob die frommen Vermächtnisse nach dem Willen der Stifter ordentlich erfüllt werden?

= Die kirchlichen ganz vorschriftmässig. Ich habe allenthalben gefunden, daß alle Stiftungsverbindlichkeiten in eigenen Pfarrprotokollen eingetragen, in den Sakristeyen die Tage für jede Entrichtung auf einer Tabelle vorgezeichnet sind, und immer vorläufig dem Volke verkündet werden. In die Spitalsstiftungen wird der Geistlichkeit keine Einsicht gestattet.

e) Ob die Ortsobrigkeiten und Pfarrpatrone und ihre Amtsverweser nicht etwa ihre Obliegenheiten und worin außer Acht lassen.

= Mit dem Ortsobrigkeiten habe ich bisher noch keine Kollisionen in seelsorglicher Hinsicht gehabt, als mit dem Magistrate zu Stein, wie es oben (a) vorkommt, und mit dem Verwalter Irbar⁷⁴ zu Aursperg, der einen ärgerlichen Kooperator wider das Ordinariat in Schutz genommen hat; darüber aber nachher von der Landesstelle nachdrücklich zurechtgewiesen worden ist.

Einige Pfarr- Schulpatrone sträuben sich freylich gegen die ihnen kraft der neuen höchsten Generalien zugemutheten Bauführungen. Diese Last ist ihnen neu, da sie vorher beinahe ganz auf die betroffenen Kirchen und Gemeinden fiel. Einigen z. B. dem Kapitel zu Neustadtl, ist sie bei der obwaltenden Preisen

⁶⁷ Andrej Ahačič, r. 23. oktobra 1758; v mašnika posvečen 17. marca 1782; † 23. avgusta 1846. Pokorn, *Šematizem*, str. 79–80.

⁶⁸ Anton Klementini (Clementini), r. 5. oktobra 1744; v mašnika posvečen 10. decembra 1768; † 19. oktobra 1826. Franc Ksaver Lukman, *Klementini, Anton*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi276260/> (pridobljeno: 2. 10. 2024). V geslu pa ni podatka o njegovem mašniškem posvečenju. O tem glej: Jure Volčjak, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824: 2. del: 1761–1824 (Viri: št. 39)*, Ljubljana 2016, str. 64.

⁶⁹ Anton Haan, r. 27. maja 1752; v mašnika posvečen 16. junija 1775; † 20. julija 1833. Pokorn, *Šematizem*, str. 167.

⁷⁰ Jurij Kalan, r. 4. aprila 1774; v mašnika posvečen 3. septembra 1798; † 17. februarja 1844. NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 375: Begunje na Gorenjskem.

⁷¹ Jakob Čadež (*Tschadesch*), r. 8. julija 1767; ordiniran 14. oktobra 1792; † 12. avgusta 1838. NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 376: Idrija.

⁷² Jožef Škrin(j)ar (Skrinar), r. 13. marca 1753; ordiniran 6. aprila 1776; † 17. aprila 1825. Milena Uršič, Škrinar, *Jožef*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi656916/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).

⁷³ Tomaž Cuderman (Zudermann), r. 18. decembra 1763; v mašnika posvečen 14. novembra 1789; † 29. novembra 1824. NŠAL, NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 379: Stična.

⁷⁴ Turjaški oskrbnik Valentin Irbar.

der Materialien, und Meisterhaften kaum erschwänglich. Andern fehlt es nicht an Vermögen, sondern an Bereitwilligkeit. So läßt es die Patronatsherrschaft der Stadtpfarr Gotschee noch immer an einem schicklichen Schulgebäude erwinden, obschon der Schule nichts mangelt, als das Lokale. Ein geschickter Lehrer, eine zahlreiche des Unterrichts frohe Jugend, die Stiftung für einen Schulka- techten ist schon vorhanden. Andere Patrone haben guten Willen, scheuen auch keine Kosten z. B. die zwey Kommenthureyen des Deutschen Ordens Möttling und Tscherneml; wurden aber bisher wegen des von höheren Behörden noch nicht erfolgten Baukonsenses vom Baue zurückgehalten.

**f) Wie die Denkart, Religiosität und Sittlichkeit der Seelsorger, der Be-
amten, des Volkes auf dem Lande, und in dem Städten beschaffen sey?**

= Die Denkart sowohl der Geistlichen als weltlichen ist, so weil ich erfah- ren konnte, allgemein so, wie es getreuen Unterthanen Euror Majestät ziemt. Die hier Landes bisher herrschende Abneigung vom Soldatenleben ist kein Be- weis von Untreue, sondern nur ein tief eingewurzelter Abscheu vor einem Stan- de, zu dessen Antretung man ohndem[sic] die Neulinge, wie Verbrecher, mit Ketten beladen herbeischleppte, und auf die man bei der Abrichtung weidlich zuprügelte, oft bloß aus Mißverständniß, weil der Rekrut, als ein Stockkramer seines Exerziermeisters Sprache nicht verstand. All diese Unfug ist nun freylich abgestellt; allein Verjährung gehässiger Ideen sitzt zu tief, als daß sie sogleich verwischt werden konnte.

Bei dem Klerus scheint der Parteygeist sich schon größtentheils verloren zu haben; nachdem ich mich deutlich erklärt habe, daß ich Schaltungen al- ler Art herzlich hasse, und die Seelsorger nur nach erbaulichem Wandel und Amtstreue schätze.

Die Sittlichkeit der hiesigen Geistlichkeit wäre viel besser, und ihre Arbeit gedeihlicher, wenn man nicht seit einigen Jahren, durch den großen Mangel an einheimischen Nachwachse verleitet, viele Kroaten, Dalmatier, und Wälsche hier zur Seelsorge gelassen hätte, worunter die Meisten sie weder durch Berufs- kenntnisse, noch Eifer, noch Uneigennutz, noch Verständlichkeit der Landes- sprache, zum Theile auch nicht durch Sittlichkeit empfehlen. Deßwegen nehme ich dorthier keine mehr auf. Aber auch auf die Eingebornen beschränkt, wird der nachwachsende Klerus den Wünschen der Gutgesinnten nicht entsprechen, so lange die studierenden Theologen sich selbst überlassen in allen Theilen die- ser ziemlich volkreichen Stadt, und der Vorstädte bei Tag und Nacht nach be- lieben herumschwärmen werden. So können sie weder genau beobachtet, noch weniger durch Grundsätze und Angewöhnung zum priesterlichen Wandel ab- geleitet werden. Darum habe ich schon vor geraumer Zeit um die Organisierung

und Dotirung meines Alumnats höchstes Ortes gebethen, und ich sehr der Gewährung meiner Bitte mit Sehnsucht entgegenne.

Mehrer Beamte, besonders auf dem Lande ärgern den gemeinen Mann dadurch, daß sie durch Fleischessen an Enthaltungstagen und Wegbleiben vom sonntäglichen Gottesdienste sich über die Kirchengebothe leichtsinnig hinwegsetzen. Dem letzteren Aergernisse soll künftighin die jüngst hierüber erlassene höchste Verordnung steuern.

Das krainersche Landvolk hält überhaupt recht sehr über Religiosität, doch hat diese oft eine schiefe Richtung, weil sie mir Aberglauben versetzt ist. Die Sonderung wird noch lange Zeit brauchen.

Die Stadtbewohner sind größtentheils wie gewöhnlich auch in anderen Ländern minder sittlich, durch Luxus, und Wohlleben verderbter, in Erziehung ihrer Kinder zu nachsichtig, und locker, in Äußerungen über Religion kühner.

Laibach am 13ten September 1808

Allunterthänigst gehorsamster

Anton

Bischof von Laibach

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Österreichisches Staatsarchiv (ÖSTA)

Haus-, Hof- und Staatsarchiv (= HHStA)

ÖSTA/HHSTA, Kabinetsarchiv (KA), Kaiser-Franz-Akten (KFA), Ktn. 217: Berichte des Bischofs von Laibach.

ÖSTA/HHSTA, Kabinetsarchiv (KA), Kaiser-Franz-Akten (KFA), Ktn. 217: Bericht des Bischofs Kautschitsch dd. 13. September 1808.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

Vizitacije, šk. 9.

NŠAL 572 Zapuščina Pokorn Franc, šk. 375, 376, 378, 379, 382.

Župnijski arhiv (ŽA):

ŽA Bled, Rojstna matična knjiga (RMK) 1763–1773.

ŽA Radovljica, Rojstna matična knjiga (RMK) 1740–1749.

Škofijski arhiv Koper (ŠAK)

ŽA Idrija, Rojstna matična knjiga (RMK) 1705–1754, s. p.

Časopisi in listi

Annalen der österreichischen Literatur: Intelligenzblatt Janner 1805.

Intelligenzblatt der Allgem. Literatur – Zeitung 1807.

Literatura

- Bielik, Emmerich, *Geschichte der k. u. k. Militär-seelsorge*, Apostolisches Feld-Vicariat, Wien 1901.
- Bruckmüller, Ernst, *Avstrijska zgodovina*, Slovenska matica, Ljubljana 2017.
- Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945: Ein biographisches Lexikon* (ur. Erwin Gatz), Berlin 1983.
- Dolinar, France M., Jožefinizem in janzenizem, v: *Zgodovina Cerkev na Slovenskem* (ur. Metod Benedik), Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 153–171.
- Dolinar, France M., *Ljubljanski škofje*, Družina, Ljubljana 2007.
- Dolinar, France M., Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (Relationes ad limina), I. del: 1589–1675, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae (AES)* 33, Ljubljana 2011.
- Dolinar, France M., Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (Relationes ad limina), II. del: 1685–1943, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae (AES)* 34, Teološka fakulteta, Ljubljana 2012.
- Ham, Claudia, Von den Anfängen der Militärseelsorge bis zur Liquidierung des Apostolischen Feldvikariates im Jahr 1918, v: G. R. Hans, C. Ham, A. Sammer, *Zwischen Himmel und Erde, Militärseelsorge in Österreich*, Verlag Styria, Wien-Köln 2001.
- Hicinger, Peter, Versta ljubljanskih škofov, v: *Slovenski cerkveni časopis*, št. 15, 7. 10. 1848, str. 117–118.
- Hoff, Heinrich Georg, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Hertogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien: ein Beytrag zur Völker- und Länderkunde*, Dritter Theil, Laibach 1808.
- Hoff, Heinrich Georg, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Hertogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien: ein Beytrag zur Völker- und Länderkunde*, Zweyter Theil, Laibach 1808.
- Hoff, Heinrich Georg, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Hertogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien: ein Beytrag zur Völker- und Länderkunde*, Erster Theil, Laibach 1808.
- Ingrao, Charles W., *The Habsburg Monarchy 1618–1815*, Cambridge University Press, Cambridge 2012.
- Kragl, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*, Župni urad Tržič, Tržič 1936.
- Kralj, France, Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda, v: *Zgodovina Cerkev na Slovenskem* (ur. Metod Benedik), Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 177.
- Kušej, Radoslav, *Joseph II. und die äussere Kirchenverfassung Innerösterreichs (Bistums – Pfarr- und Kloster-Regulierung): ein Beistrag zur Geschichte des österreichischen Staatskirchenrechtes: mit drei Karten*, Verlag Fedrinand Enke, Stuttgart 1908.
- Mal, Josip, *Zgodovina slovenskega naroda II. del*, Reprint prve izdaje, Mohorjeva družba, Celje 1993.
- Pokorn, Franc, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*, Knezoškofijski ordinariat ljubljanski, Ljubljana 1908.
- Ravnikar, Jernej, *Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar, slavni pisatelj in pedagog slovenski. V spomin razkritja spomeniške plošče v 13. dan julija 1890 l. v njegovi rojstveni hiši na Vačah slovenski mladini poklonil Jernej Ravnikar, slovenski učitelj*, Ljubljana 1890 (Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda; zv. 5).

- Sauvigny de, Guillaume de Bertier, Cerkev v času restavracije, v: *Zgodovina Cerkve, 4, Cerkev v času razsvetljenstva, revolucije in restavracije (1715–1848)*, Družina, Ljubljana 1999.
- Swoboda Patrick, Funding War, v: *The Cambridge History of the Napoleonic Wars Vol. II: Fighting the Napoleonic Wars* (ur. Bruno Colson in Alexander Mikaberidze), Cambridge University Press, Cambridge 2023.
- Unkelbach, Peter, *Augustin Gruber: (1763–1835); Katechet, Staatsbeamter, Bischof und Metropolit im josephinischen Österreich* (Schriftenreihe des »Erzbischof-Rohracher-Studienfonds«, Band 5), Limburg, Salzburg 1999.
- Volčjak, Jure, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (ur. Ana Lavrič), Narodna galerija, Ljubljana 2007, str. 164–165.
- Volčjak Jure, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824, 2. del: 1761–1824 (Viri: št. 39)*, Arhivsko društvo Slovenije Ljubljana, 2016.
- Vrhovnik, Ivan in Koblar, Anton: *Zgodovina nakelske fare*, Ljubljana 1885.
- Weinzierl-Fischer, Erika, Visitationsberichte österreichischer Bischöfe an Kaiser Franz I. (1804–1835), v: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv* 6 (1953), Verlag Ferdinand Berger, Horn, N.-Ö, Wien 1953, str. 240–311.
- Wolfsgruber, Cölestin, *Sigismund Anton Graf Hohenwart: Fürsterzbischof von Wien*, Verlagsbuchhandlung »Styria«, Graz-Wien 1912.
- Zakonik cerkvenega prava = Codex iuris canonici*, Družina, Ljubljana 1999.

Spletni viri

- Dolinar France M., *Walland, Jožef*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133473/> (pridobljeno: 4. 8. 2024).
- Lukman, Franc Ksaver, *Klementini, Anton*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi276260/> (pridobljeno: 2. 10. 2024).
- Smolik Marijan, *Zupan, Jurij*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi881467/> (pridobljeno: 4. 8. 2024).
- Škofijski grb: <https://nadskofija-ljubljana.si/nadskofija/skofje-od-nekdaj-do-danes/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).
- Uršič, Milena, Škrinar, *Jožef*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi656916/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).

POVZETEK

Ljubljanski škof Anton Kavčič (1807–1814) je svojo službo opravljal v nemirnih časih Napoleonovih vojn in Ilirskih provinc. O njem je bilo doslej že precej napisanega, a nekoliko manj znana oziroma v slovenskem zgodovino-pisju spregledana je njegova relacija, ki jo je na dunajski dvor poslal leta 1808. Cesar Franc II. (I.) je namreč leta 1804 škofom v monarhiji ukazal, da naj mu o stanju v škofijah poročajo z vizitacijskimi poročili. Tem se v slovenskem prostoru ni posvečalo posebne pozornosti, čeprav je nanje že leta 1953 opozorila avstrijska zgodovinarica Erika Weinzierl-Fischer (1925–2014). Pričujoči prispevek želi širši javnosti tako predstaviti prav Kavčičevo manj znano kratko poročilo, v katerem je prikazal razmere v delu svoje škofije leto dni pred nastankom Napoleonove Ilirije.

Ključne besede: 19. stoletje, Avstrijsko cesarstvo, ljubljanska škofija, cesar Franc I., škof Anton Kavčič, vizitacijska poročila

Summary

FROM THE EMPEROR'S LEGACY: THE REPORT FROM THE BISHOP OF LJUBLJANA ANTON KAVČIČ (1807–1814) TO EMPEROR FRANZ I

The Bishop of Ljubljana Anton Kavčič (1807–1814) performed his duties during the troubled times of the Napoleonic Wars and Illyrian Provinces. Much has been written about him until today, although less known, or even overlooked, in Slovenian historiography is the report he sent to the Viennese court in 1808. Namely, in 1804, Emperor Franz II (I) ordered all bishops in the monarchy to report to him about the situation in their dioceses in the form of visitation reports. The latter have not received particular attention in Slovenia, even though they were brought to attention by the Austrian historian Erika Weinzierl-Fischer (1925–2014) back in 1953. The article before us attempts to present to the wider public Kavčič's less known short report, in which he depicted the situation in part of his diocese one year prior to the establishment of Napoleon's Illyria.

Keywords: 19th century, Austrian Empire, Ljubljana Diocese, Emperor Franz I, Bishop Anton Kavčič, visitation reports